

Jediným pozoruhodným dodatkem z této doby je neobyčejně působné studniční stavení v rajském dvoře. To vzniklo jako osmiboká centrála se vstupem na severozápadní straně. Kromě dochovaného rumpálu s kolem a dvojicí okovů jsou jeho největší pozoruhodností unikátní chiaroscurové malby, pokrývající vnější stěny; zobrazují výjevy ze života františkánských světců, zřejmě sv. Františka z Assisi a sv. Felixe z Cantalice. Po dlouhých letech zanedbávání jsou dnes malby bohužel ve velmi špatném stavu, z větší části již zcela nečitelné.

Poutní ambít s kaplí Bolesné Panny Marie vznikl v letech 1761–1763 z popudu kvardiána P. Kanzia Killingera. Autora projektu neznáme, ke stavbě se nedochovala žádná plánová ani spisová dokumentace. V archivu řádu kapucínů se podařilo v této souvislosti nalézt pouze jediný, nesignovaný a nedatovaný výkres; zachycuje frontální pohled na klášter od severozápadu. Napravo od kostela je zakresleno průčelí poutního ambitu, ovšem ve zcela odlišné, mnohem členitější podobě s atikou a štítovým nástavcem. Jde o nerealizovaný návrh – z jedné z mála zmínek o stavbě ambitu víme, že se při ní klášter potýkal se značnými finančními problémy, takže bylo zřejmě nutno zvolit mnohem prostší řešení, které se dochovalo do dnešní doby. Základní členění (portál v ose, dvě obdélná okna po stranách a dvě menší oválná okénka nad nimi) bylo provedeno, ale všechny ostatní prvky, jako plastické členění fasády pomocí vpadlých polí, atika a střední štítový nástavec s polopilířky a dekorativními vázami, byly vypuštěny.

Zajímavé na tomto výkresu také je, že severozápadní křídlo konventní budovy je zde zakresleno jako patrové, takže se zřejmě i tehdy (stejně jako v roce 1734) uvažovalo o jeho nástavbě.

Vynucené úspory se projevily i při řešení interiéru ambitu – zřejmě plánovaná bohatá reliéfní a štuková výzdoba stěn, stropů i kleneb byla nahrazena iluzivní výmalbou, naštěstí velmi kvalitně provedenou. Nešetřilo se naštěstí na mobiliáři – unikátní soubor obrazů Křížové cesty od dvorního malíře Jana Václava Bergla (1718–1789), namalovaný počátkem 60. let 18. století a rozvěšený po stěnách ambitu, představuje jedno z nejcennějších uměleckých děl, která se z mobiliáře kláštera dochovala.

Nevelký areál kapucínského kláštera v Opočně patří mezi trochu zapomenuté památky. Stejně jako mnoho podobných staveb prošel v druhé polovině 20. století plíživou devastací, která postihla především budovy kláštera. Poslední kapucíni byli v roce 1950 vyhnáni, poté zde byl umístěn ústav sociální péče, jehož vedení zde ještě na sklonku 20. století provedlo celou řadu

velmi nevhodných stavebních úprav. Po zrušení ústavu na počátku 21. století byl prakticky veškerý původní klášterní mobiliář rozchvácen, takže se z něj dodnes dochovalo jen naprosté minimum. Řád kapucínů již o prázdné konventní budovy neprojevil zájem, a budova je tak již řadu let opuštěná, nevyužívaná a veřejnosti nepřístupná. I přesto – nebo snad právě proto – se zde řada původních konstrukcí a detailů dochovala v překvapivě autentické podobě. Královéhradecký kraj, který dnes konventní budovu vlastní, započal v poslední době podnikat určité kroky k budoucí rekonstrukci a novému využití areálu, což by občané Opočna i jeho četní návštěvníci jistě přijali s povděkem a radostí.

PhDr. Michal PATRNÝ
stavebněhistorické průzkumy
mpatrný@centrum.cz

Dva neznámé dopisy Johanna Lucase von Hildebrandta

Přední architekt rakouského baroka Johann Lucas von Hildebrandt (1668–1745), tvůrce vídeňského Belvederu, zasáhl svým dílem i do českých zemí, kde jeho nejznámější prací je dominikánský chrám sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí.¹ Stavbu tohoto chrámu zahájili dominikáni roku 1699, a to s pomocí hraběte Františka Antonína Berky z Dubé, nejvyššího maršálka království Českého, jemuž tehdy Jablonné náleželo. Hrabě se s žádostí o zhotovení projektu kostela obrátil na Hildebrandta nejspíše již v roce 1698. Z pramenů víme, že jej v březnu 1699 poslal do Jablonného na prohlídku místní situace.

Tyto dosud známé informace o přípravě ke stavbě jablonského chrámu dokresluje torzo Hildebrandtovy korespondence, dochované v pražském dominikánském archivu. Jde o dva německy psané dopisy Johanna Lucase Hildebrandta jablonskému dominikánskému převoru Hyacintu Missenioví.²

První z nich je bohužel nedatovaný; ze zmínek o nutnosti čekat, až sejde sníh, je však zjevné, že byl psán někdy na konci zimy či na počátku jara, a podle toho, že se teprve jedná o zboření domů pro stavbu kostela, lze usoudit, že šlo nejspíše o počátek roku 1699. Hildebrandt (v dopise se podepsal jako „Joannes Lucas Hildebrandt“) zde píše:

„Sděluji Vaší Důstojnosti, že jsem řádně obdržel její dva poslední dopisy a spolu s posledním také plán kláštera. Budu se tedy snažit co nejdříve je [tj. plány stavby] zhotovit a poslat Vaší Důstojnosti, anebo je sám přivezu. Mezitím jsem byl Jeho hraběcí Excelencí informován, že na místě mimo jiné máte udělat následující věci, totiž zbořit zadní část kostela a uprostřed

■ Poznámky

1 Novější monografie o jablonském chrámu: Oldřich J. Blažiček – Pavel J. M. Preiss, *Dominikánský kostel sv. Vavřince v Jablonném*, Olomouc 1948. – Pavel Vlček, *Chrám sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí*, Praha 2014 (zde i podrobná bibliografie).

2 Národní archiv, Řádový archiv Dominikáni Praha, kart. 138, inv. č. 224. Český překlad obou dopisů jsem uvedl ve stavebněhistorickém průzkumu z roku 2004: Pavel Zahradník – Pavel Vlček, *Jablonné v Podještědí: dominikánský konvent s kostelem sv. Vavřince a sv. Zdislavy. Stavebně historický průzkum (strojopis)*, Praha 2004. Místo uložení: NPÚ, ÚOP v Liberci, sig. SHP000198.

kostela udělat přepážku, aby se v kostele mohly sloužit mše, také zbořit dva domy před kostelem a vyklidit místo po nich, aby je bylo možno použít pro vápno, kameny, písek a jiný materiál, kterého bude ke stavbě zapotřebí. Zvony může Vaše Důstojnost nechat na tom místě, o kterém jsme se ústně domluvili, a mezitím může k těmto věcem použít téhož zednického mistra, který udělal plán, dokud nepřijede jiný, neboť až dosud jsem se ještě nerozhodl, do kdy budou plány v úplnosti udělány. Starý materiál, který bude získán zbořením kostela, musí být dobře uložen stranou, aby byl volně prostor pro šňůru, až se bude vyměřovat kostel. Ohledně kláštera jsem na plánu zjistil, co vhodného na něm chcete udělat, a všechno už zařídím k Vaší spokojenosti. Pokud jde o studnu, nemohu podle plánu hned rozhodnout, jak se to bude nejlépe hodit, ale nejbližší poštou dám vědět, jak by to bylo nejlepší.

Až dosud se ještě Jeho hraběcí Excellence rozhodla [recte: nerozhodla?] mít v kostele kupoli, a když už budu zřizovat něco trvalého, co se nebude obávat špatného počasí, trvá Jeho Excellence na tom, že sakristie nemá být za chórem, nýbrž že chór má být zcela volně, jako je tomu v Itálii v dominikánských kostelích, a tak bude mít kostel větší vážnost. A oltář nemá zakrývat chór, nýbrž má být úplně nízký a po obou stranách oltáře budou dvojce dveře, jimiž otcové budou moci vcházet do kostela k Salve Regina, a aby lidé nepřekáželi, budou moci dveře zavírat; jelikož také z kláštera nemají scházet z výšky dolů, Jeho Excellence neshledává nutným, aby měli chór ve výšce.

Já jsem tu také hodlal nalézt nějakého kamenolamače, dosud jsem však žádného nenašel, nechť se tedy Vaše Důstojnost po nějakém poohlédne, a jakmile bude sníh pryč, hned se bude moci v tvrdém kamenolomu začít a mně podat zprávu, co je tu za kámen, jak vysoký a silný ho můžeme mít.

Zhruba po čtvrt roce, totiž 17. června 1699, Hildebrandt (tentokrát se podepsal celým jménem italsky, totiž „Gio[vanni] Lucca Hildebrandt“) napsal z Vídně převoru Misseniovi další, kratší dopis, v němž čteme:

„Sděluji Vaší Důstojnosti, že jsem řádně obdržel Vaše ctěné řádky a vyrozuměl jsem jejich obsah týkající se zboření domů, o čemž jsem již mluvil s Jeho hraběcí Excelencí, která si přeje, aby se nyní zbořily jen dva domy, ale třetí aby se ještě nechal stát, aby poddaní nebyli tak na jednu příliš vyžděšeni. Jeho Excellence už také psala p. hejtmanovi, aby lidem určil jiná místa a aby jim podle zemského obyčeje dal náhradu, a jakmile se tito lidé vystěhují, může se hned

1

Obr. 1. Pečeť architekta Johanna Lucase von Hildebrandt. Národní archiv, Řádový archiv dominikáni Praha, kart. 138.

začít s bořením domů, s vyklizením místa a pak se svážením materiálu. Jeho Excellence mně také řekla, že by sem poslala něco peněz, aby se co nejlíp snažili začít. Já brzy očekávám zednického mistra z Prahy, kterému po jeho příjezdu udělím příkazy, co má dělat; ten se tam pak odebere a uzavře smlouvu. Jeho Excellence také dala najevo, že se tam chce odebrat na konci srpna, dříve než odjede do Benátek. Jinak nevím, o čem bych měl dále podat zprávu; jenom Vaši Důstojnost prosím, aby mně sdělila, zda bych jí mohl psát vlašsky, neboť německy píši velice špatně.

Oba dopisy byly tedy napsány v době, kdy se stavba kostela teprve připravovala a převor chtěl dát zbořit zadní část starého kostela a také dva domy před kostelem, přičemž na takto získaném prostranství měl být uskladněn stavební materiál, ovšem tak, aby nepřekážel při vyměřování nového kostela. Dále již Hildebrandt referoval o záměrech hraběte, který se tehdy ještě zřejmě nerozhodl, zda má být kostel opatřen kupolí – smysl dotyčné věty se přitom zdá být ne zcela jasný, což mohlo být způsobeno i Hildebrandtovým neobratným vyjadřováním v německém jazyce (místo „noch resolviret“ snad mělo správně být „nicht resolviret“ či „noch nicht resolviret“). Hrabě zato trval na tom, že chór pro řeholníky má být zřízen obdobně, jako je tomu v Itálii v dominikánských kostelích, oddělený pouze nízkým oltářem, po jehož stranách budou dvojce dveře, jimiž budou kněží vcházet do kostela k modlitbě Salve Regina.

Pro poznání Hildebrandtovy osobnosti v těchto jeho počátcích je jistě zajímavá závěrečná věta druhého dopisu, v níž pisatel navrhuje, že

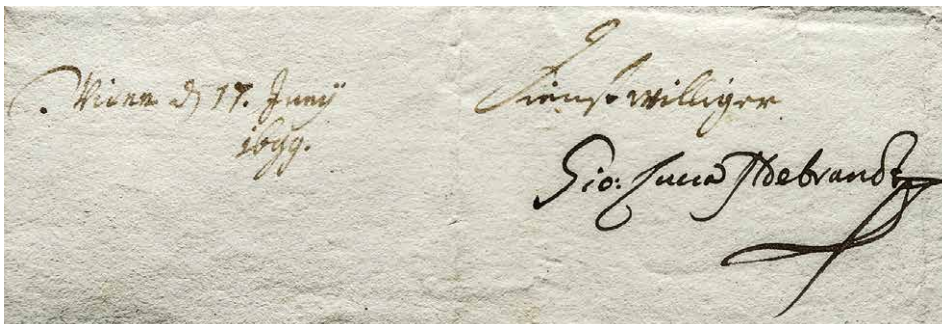
bude napříště psát raději italsky, neboť se německy vyjadřuje s obtížemi (čili, jak píše, je v němčině „gahr ein schlechter Concepist“). To je ovšem pochopitelné, uvážíme-li, že Hildebrandt se narodil v italském Janově jako syn německého otce a italské matky a teprve před třemi roky z Itálie přesídlil do Vídně. Jelikož další Hildebrandtovy dopisy převoru Misseniovi se nedochovaly, nevíme, zda převor architektově prosbě vyhověl a zda mu Hildebrandt v případné další korespondenci opravdu psal ve svém mateřském jazyce.

PhDr. Pavel ZAHRAVNÍK
zahradnik-pavel@o2active.cz

PŘÍLOHA: Texty obou Hildebrandtových dopisů převoru Misseniovi

I) Bez data (konec zimy či počátek jara 1699):
Wohl-Ehrwürdiger in Gott Geistlicher, Hochgeehrter Pater Prior.

Ew. Wohl-Ehrwürden berichte, daß deroselben letzt eingelassene zway Brieflein, wie auch mit dem letzteren den Abriß deß Closters zurecht erhalten, werde also mich befeleßen, dieselbe sobald möglich zu verfertigen und Ewer Wohl-Ehrwürden überschicken oder aber selbsten mithinein bringen; indeßen bin ich von Ihro Hochgräffl. Excel. avisiret, daß Sie daselbsten underdeßen folgende Sachen verfertigen laßen, nemblich daß hinder Thail von der Kirchen abbrechen, in der Mitten der Kirchen einen Verschlag machen laßen, damit sie dieweill in der Kirchen celebriren können, die zway Heuser vor der Kirchen auch abbrechen und außraumen laßen, umb selbige Plätz zum Kalch, Stainen, Sand und anderen Materialien, welche mann zum Gebeuß vonnöthen haben wirdt, zu gebrauchen; die Klockhen können Ew. Wohl-Ehrwürden an daßselbige Orth, wie wir davon mündlich abgered haben, thun laßen und indeßen denselben Maurmaister, welcher den Riß gemacht hat, zue disen Sachen gebrauchen, biß der andere kommen würdt, dann bis dato ich noch nicht resolviret, biß daß die Riß völlig verfertiget sein werden: die alte Materialien, welche von der Kirchen abgebrochen werden, müssen wohl auff die Seithen geleget werden, damit mann mit der Schnur, wann mann die Kirchen anlegen thuet, freyen Platz hat. Wegen des Closters habe ich in dem Riß observiret, waß sie vor Gelegenheit wolten darzue haben, werde schon alles nach

2

Obr. 2. Vlastnoruční podpis architekta Johanna Lucase von Hildebrandt v dopise jablonskému dominikánskému převorovi Hyacintovi Misseniovovi, který sepsal 17. června 1699 ve Vídni. Národní archiv, Řádový archiv dominikáni Praha, kart. 138.

dero Contento einrichten: den Brunnen belangent, kann ich nicht sobalt resolviren, wie sichs am besten schickhen wirdt, im Riß, werde aber mit nechster Post, wie es am besten sein kan, avisiren. Biß dato seind Ihr Hochgräffl. Excell. noch resolviret eine Copola in der Kirchen zu haben, und weilen also werde ich schon etwas richten so einen Bestand haben würdt und daß sie sich deß Wetters nicht beförchten, dörfen und stehen Ihr Excell. in dem, daß die Sacristey nicht solle hindern Chor, sondern das Chor solle gantz frey sein: wie in Italien die Dominicaner-Kirchen und also würdt die Kirchen ein größeres Ansehen haben: und das Altar soll den Chor nicht bedeckhen, sondern gantz niedrig und auff beiden Seiten deß Altars werden zway Thieren sein, durch welche die H^m Patres in die Kirchen zum Salve Regina kommen können, und damit die Leüth keine Verhindernuß verursachen, werden sie die Thüren zu sperren können, weilen sie auch vom Closter nicht hoch hinunderzusteigen haben, alß finden Ihr Excell. nicht vor nothwendig, daß Sie solten ein Chor in der Höhe haben: Ich habe auch vermeint einen Stainbrecher allhier zu finden, habe aber biß dato noch keinen gefunden, belieben also Ew. Wohl-Ehrwürden umb einen umschauen zu laßen, und sobald der Schnee hinweg gleich in dem harten Stainbruch anfangen zu laßen: und mich alßdann berichten, waß mann alda vor Stain, wie hoch und dückh mann dieselbe haben kan. Indeßen werde ich mir alles bestermaßen angelegen sein laßen und verbleibe nebst ehister Avisirung

Ew. Ehr-Würden dienstwilliger
Joannes Lucas Ildebrandt

II) 17. června 1699, Vídeň:
Wohl-Ehrwürdiger in Gott Geistlicher,
Hochgeehrter Pater Prior.

Ewer Wohl-Ehrwürden berichte, daß ich dero hochwehrte Zeilen zurecht erhalten undt darauß den Inhalt wegen Abbrechung der Heußer ersehen, wessenwegen ich dan schon mit Ihr Hochgräffl. Excell. geredet, welche verlangen, daß man anjetzo nur die zwey Heuser abbrechen solte, das dritte aber annoch stehen lassen, damit die Unterthanen nicht auf einmahl gahr zu sehr geschreckt würden; es haben Ihre Excell. auch schon an den H. Hauptman geschrieben, daß er solte denen Leuthen andern Ohrter assigniren und dieselbe nach Landtsgebrauch contentiren, und sobaldt dieselbe heraußgezogen, kan man gleich anfangen die Heußer abzubringen, den Platz raumen und alßdan die Materialien dahin führen zu lassen; Ihr Excell. haben mir auch gesagt, sie hetten etwaß Geldt dahin geschicket, damit man sich auff das fleisigste bemühen solte einen Anfang zu machen; ich erwarte mit nechsten einen Mauermeister von Prag, welchen ich bey seiner Anherokunfft Ordere ertheilen werde, waß er zu thun habe, welcher sich alßdan dahin verfügen und daselbst eine Accordirung machen wirdt. Ihr Excell. haben auch zu verstehen gegeben, daß sie zu Endt Augusti, ehe sie auff Venedig gehen, sich dahin verfügen wolten; ubrigens weiß ich weiter nichts zu berichten, als Euer Hochwürden bittend, mich zu erinnern, ob ich ihnen auf wallisch zu schreiben könnte, dan ich gahr ein schlechter Conceptist in deutschen, wormit mich Ewer Hochwürden gehorsambst embfahendt verbleibe,

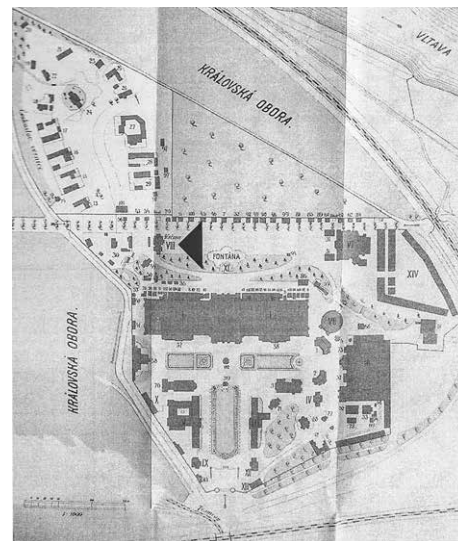
Ewer Wohl-Ehrwürden dienstwilliger
Gio. Lucca Ildebrandt
Wien den 17. Junii 1699

Ke Krčmě umělců U Nesmysla. Poznámka k jedné „hříčce“ na Výstavě architektury a inženýrství v Praze roku 1898

Motto: „The greatest boot“ (John Ruskin)

Předmětem této drobné studie není vlastně „památká“ v plném slova smyslu; nanejvýš památka zmizelá. A možná tu nejde ani o „architekturu“ jako takovou. Krčma umělců U Nesmysla totiž patřila k žánru architektonické „hříčky“, byť zároveň leccos svědčí o jejím poselství coby součásti dobové polemiky o soudobou tvorbu. Zkusme si tedy položit otázku po smyslu tohoto „nesmyslu“. Stojí to za to už kvůli tomu, že Krčma umělců U Nesmysla se stala plodem i svědkem přelomové situace, v níž se setkaly, a nakonec i střetly různé směry tvořivosti architektů a výtvarníků, později už chápané jako protichůdné.

Vznikla pro výstavu uspořádanou Spolkem architektů a inženýrů v Království českém a otevřenou v polovině června roku 1898 na pražském Výstavišti. Většina objektů na Výstavišti bývala provizorní a jen málokteré z nich se dochovaly. Ani ohledně Krčmy nechyběly hlasy po jejím zachování, ale nakonec byla nahrazena jinou budovou sloužící stejnému účelu.¹

1

■ Poznámky

1 Rozměrnou a členitou zděnou stavbu nahradil na tomto místě dosud existující hostinec vybudovaný pro jubilejní panovnickou výstavu roku 1908 v uměleckém stylu vyspělé pozdní secese.